

Utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na stabilnost PESCO programa i financiranja sigurnosno-obrambenog sektora

Davor Ćutić

Sažetak

Trajna strukturirana suradnja PESCO formirana je kao okvir i postupak za produbljivanje obrambene suradnje između zemalja članica koje su spremne na dodatnu suradnju.

Rad sadrži pregled institucionalne i organizacijske strukture u potpori osiguranja potrebnih sposobnosti za razvoj sigurnosno-obrambenog sustava.

EU je putem Europske obrambene agencije formirao Europski obrambeni fond radi koordinacije i povećanja nacionalnih ulaganja u obrambena istraživanja i poboljšanja interoperabilnosti nacionalnih oružanih snaga kroz financiranje ulaganja u PESCO.

EU je pritom osigurao određena financijska sredstva za realizaciju zajedničkih projekata u području izgradnje zajedničkih sposobnosti.

U kontekstu izazova uzrokovanih pojavom pandemije bolesti COVID-19, cjelokupni je paket zajedničkih aktivnosti doveden u pitanje zbog potrebe za redefiniranjem prioriteta financiranja nacionalnih i međunarodnih aktivnosti i obveza.

Rad sadrži i pregled izbora objavljenih radova s naslovnom temom, a zatim i komparativnu analizu s odgovarajućim zaključkom o utjecaju bolesti COVID-19 na obrambenu i sigurnosnu suradnju te realizaciju zajedničkih projekata EU-a.

1 Članak je primljen u Uredništvo 05. svibnja 2020. i prihvaćen za objavu 16. srpnja 2020.

Ključne riječi

strukturirana suradnja, obrambeni fond, obrambena agencija, izazovi pandemije

Abstract

As a framework and procedure for deepening defense cooperation between the member states that are ready for additional cooperation, a permanent structured cooperation of PESCO has been formed.

The paper provides an overview of the institutional and organizational structure in support of providing the necessary capabilities for the development of the security and defense system.

The EU, through the European Defense Agency, has established the European Defense Fund to coordinate and increase national investment in defense research and to improve the interoperability of national armed forces by financing investments in PESCO, and provided certain funding for joint capacity-building projects.

In the context of the challenges posed by the outbreak of the COVID-19 pandemic, the overall package of joint activities has been called into question as it will be necessary to redefine the priorities for financing national and international activities and commitments.

The paper also contains an overview of selected papers on the title, followed by a comparative analysis with an appropriate conclusion on the impact of COVID-19 on defense and security cooperation and the implementation of joint EU projects.

Keywords

structured cooperation, defense fund, defense agency, challenges of pandemic

Uvod

Za sigurno i stabilno okruženje Europska unija mora razviti europske obrambene sposobnosti koje se oslanjaju na nacionalne obrambene sposobnosti. Kada je okruženje sigurno, stanovništvo može imati „održivi razvoj temeljen na uravnoteženom gospodarskom rastu i stabilnosti cijena, visoko konkurentnom tržišnom gospodarstvu s punom zaposlenošću i društvenim napretkom i zaštitom okoliša“ (EU, 2020).

U cilju razvoja i jačanja obrambenih sposobnosti zemlje članice EU-a i institucije EU-a poduzele su korake za jačanje međusobne vojne suradnje kroz Europsku obrambenu agenciju (engl. *European Defence Agency – EDA*) kao središnje upravljačko tijelo za provedbu obrambenih aktivnosti financiranih iz proračuna EU-a, zatim Europski obrambeni fond (engl. *European Defence Fund – EDF*), čija je zadaća financirati istraživanje i razvoj radi potpore europskim tvrtkama u namjenskoj proizvodnji za obranu, i Koordinirani godišnji pregled obrane (engl. *Coordinated Annual Review on Defence – CARD*), s ciljem produblivanja suradnje zemalja članica u području obrane, o kojima će biti više riječi u nastavku rada.

U ovom će radu biti predstavljena tijela EU-a i njihovi alati (EDA, EDF, CARD i PESCO) čije djelovanje daje značajan doprinos u unaprjeđenju postojećih i stvaranju novih sposobnosti uz raspoloživa financijska sredstva i proračunski okvir namijenjen za ispunjavanje i dostizanje ciljanih obrambenih sposobnosti.

U nastavku je i pregled odabranih projekata kao ilustracija i poseban pregled projekata u kojima sudjeluje Republika Hrvatska s koordinatorom, članicama projekta i ciljem projekta.

Posebno poglavlje posvećeno je Trajnoj strukturiranoj suradnji (engl. *Permanent Structured Cooperation – PESCO*), kojoj je cilj „zajednički razvoj obrambenih sposobnosti i njihovo stavljanje na raspolaganje za vojne operacije EU-a”² (EU, 2017), te uloži u izgradnju obrambenih sposobnosti i utjecaju BDP-a na stabilnost i financiranje PESCO-a.

U sklopu poglavlja je i kratki osvrt na utjecaj BDP-a na stabilnost PESCO-a kroz primjer Republike Hrvatske i SAD-a u kontekstu novog izazova uzrokovanog pandemijom bolesti COVID-19.

U tom poglavlju korišteni su izvori Nizozemskog instituta za međunarodne odnose u Haagu, Centra za sigurnosne studije u Zürichu, njemačkog Vijeća za vanjske odnose u Berlinu, Instituta za međunarodne odnose u Rimu te izvori iz međunarodnih organizacija: Međunarodnoga monetarnog fonda u

2 Danska i Malta ne sudjeluju u PESCO-u.

Washingtonu u SAD-u i Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj sa sjedištem u Parizu u Francuskoj.

Pored toga u radu su predstavljena određena razmišljanja više autora (Banks, Credi, Jakop i Pađen te Marrone, Terlikowski i Zandee), koji raspravljaju o utjecaju pojave koronavirusa (SARS-CoV-2) na financijske tokove i gospodarske aktivnosti.

Na kraju poglavlja izvedene su zaključne napomene, a na kraju rada sveobuhvatni zaključak.

Reference vezane uz projekte preuzete su sa službenih stranica Europske unije, Europske komisije i Europske obrambene agencije na kojima su poveznice sa specifičnim pitanjima koja se razmatraju u ovom radu.

Projekti iz PESCO „paketa“ većinom su još u inicijalnoj fazi i za realizaciju svakog od njih nužno je višegodišnje razdoblje uz odgovarajući angažman svake zemlje sudionice određenog projekta.

O temi PESCO-a od iniciranja do danas napisano je nekoliko analiza u znanstvenim institucijama koje se navode u nastavku rada, a u kojima se propituje učinkovitost i svrhovitost u postizanju željenih ciljeva.

Još je prerano za preciznije izračune financijskog utjecaja pandemije na područje nacionalne obrane i obrambene industrije, ali niz autora objavljuje radove u okviru nacionalnih instituta u kojima razmatraju mogući razvoj događaja i načine na koje će se odgovoriti na novi sigurnosni izazov.

Konkretniji pokazatelji očekuju se u razdoblju koje slijedi, kada budu dostupni financijski pokazatelji i izračuni utjecaja pandemije na nacionalne proračune i proračune međunarodnih organizacija.

Za usporedbu su predstavljena i razmatranja Službe za istraživanje Kongresa SAD-a (engl. *Congressional Research Service*) o utjecaju bolesti COVID-19 na američku obrambenu strategiju i proračun. Na kraju poglavlja prije zaključka iznosi se usporedni pregled s odgovarajućim zaključkom o utjecaju pandemije bolesti COVID-19 na obrambenu i sigurnosnu suradnju te realizaciju zajedničkih projekata EU-a.

Važno je istaknuti da su obrana i nacionalna sigurnost pitanja koja se čvrsto drže u nacionalnim okvirima. Zbog toga svaki iskorak u područje izgradnje zajedničke sigurnosti i obrane u okviru članstva u međunarodnim organizacijama (UN, EU, NATO), a posebno zajedničko razvijanje obrambenih sposobnosti, predstavlja značajan nacionalni izazov.

Cilj je ovog rada razmotriti utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na kontinuitet realizacije PESCO projekata u okviru raspoloživih podataka u vrijeme izrade ovog rada.

Postavlja se pitanje hoće li smanjene gospodarske aktivnosti i smanjeni proračunski prihodi države utjecati na realizaciju projekata i hoće li smanjeni proračunski prihodi koji uvjetuju potrebu za prilagodbom/rebalansom državnog proračuna, zahtijevati i drukčije prioritete financiranja.

Ovaj je rad jedan u nizu o ovoj temi među radovima koji će u razdoblju koje slijedi pokušati dati odgovor na otvorena pitanja o tome kako odgovoriti na nove izazove koji imaju snažan utjecaj na obrambeno-sigurnosni sektor.

Organizacijski i administrativni okvir u potpori razvoja obrambenih sposobnosti

U ovom poglavlju predstavljene su ključne čimbenici koji su ustanovljeni u cilju razvoja i jačanja obrambenih sposobnosti:

- Europska obrambena agencija kao središnje upravljačko tijelo za provedbu obrambenih aktivnosti financiranih iz proračuna EU-a
- Europski obrambeni fond, čija je zadaća financirati istraživanje i razvoj radi potpore europskim tvrtkama u namjenskoj proizvodnji za obranu
- Koordinirani godišnji pregled obrane, s ciljem produbljivanja suradnje zemalja članica u području obrane
- Trajna strukturirana suradnja, čiji je cilj razvoj zajedničkih obrambenih sposobnosti.

Europska obrambena agencija (engl. European Defence Agency – EDA)

EDA je dio strukture Zajedničke sigurnosne i obrambene politike – ZSOP (engl. *The Common Security and Defence Policy – CSDP*) Europske unije (EU) i djelovanja EU-a na područjima obrane i upravljanja krizama. EDA je glavna komponenta ZSOP-a EU-a i jedina EU agencija čiji se Upravni odbor sastaje na ministarskoj razini.

EDA promiče suradnju, potiče nove inicijative i uvodi rješenja za poboljšanje obrambenih sposobnosti. Također, pomaže državama članicama koje su spremne razvijati zajedničke obrambene sposobnosti.

EDA djeluje i u smjeru jačanja europske obrambene industrije. Djeluje kao pružatelj usluga i posrednik između vojnih struktura zemalja članica i obrambenih politika EU-a koje imaju utjecaj na obrambene sposobnosti.

Zemlje članice 2017. godine usuglasile su se da će ojačati misiju agencije na taj način da su EDU učinile središnjim upravljačkim tijelom obrambenih aktivnosti koje se financiraju iz proračuna EU-a (EDA, 2004).

EDA je u suradnji s Europskom službom za vanjske poslove (engl. *European External Action Service – EEAS*) izradila konceptualni dokument s detaljima o različitim elementima CARD-a. Ovaj dokument sadrži preporuke Vojnog odbora EU-a (engl. *EU Military Committee*), a razmotren je na sjednicama ravnatelja uprava za obrambene politike država članica (engl. *Member States' Defence Policy Directors*), ravnatelja uprava za razvoj sposobnosti (engl. *Capability Directors*), ravnatelja uprava za naoružanje (engl. *National Armaments Directors*), kao i nekoliko radnih tijela Vijeća EU-a i Vojnog odbora EU-a (EDA, 2020).

Europski obrambeni fond (engl. European Defence Fund – EDF)

Europski obrambeni fond (EDF) je fond za sufinanciranje zajedničkih obrambenih industrijskih projekata. Svrha je fonda koordinirati, dopunjavati i pojačavati nacionalna ulaganja u obranu.

EDF je utemeljen za poticanje inovativne i konkurentne obrambene industrijske baze kao doprinos strateškoj autonomiji EU-a. Za dvogodišnje razdoblje 2019. – 2020. godine EDA je planirala fond u vrijednosti do 500 milijuna eura, a u 2019. godini izdvojeno je i dodatnih 25 milijuna eura za potporu zajedničkim PESCO projektima na polju obrambenih istraživanja (EDF, 2019).

EDF će promicati obrambenu suradnju između tvrtki i zemalja članica Europske unije radi poticanja inovacija i razvoja najsuvremenijih obrambenih tehnologija i proizvoda, što će zauzvrat dovesti do uštede na troškovima u zemljama članicama (EDF, 2019).

Na službenim stranicama Europske komisije (engl. *European Commission*) stoji da „Europski obrambeni fond podržava prekograničnu suradnju između zemalja EU-a i poduzeća, istraživačkih centara, nacionalnih državnih struktura, međunarodnih organizacija i sveučilišta. To se odnosi na fazu istraživanja i fazu razvoja obrambenih proizvoda i tehnologija.

EDF ima dva pravca djelovanja:

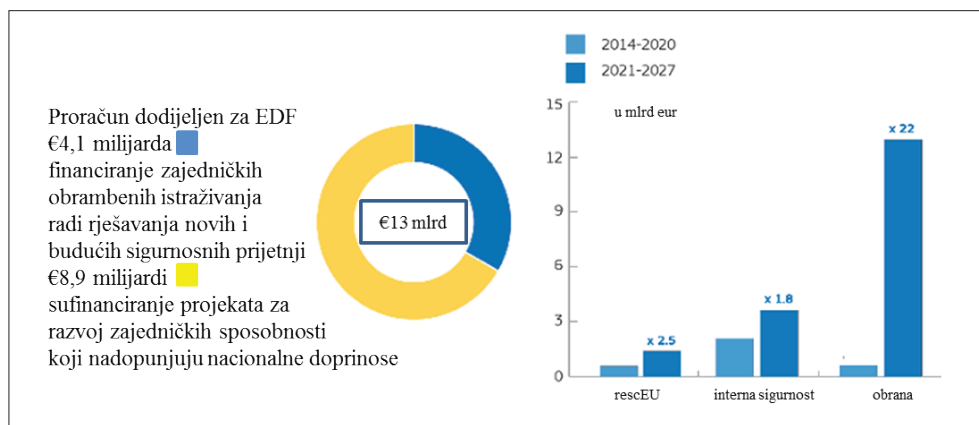
- U okviru istraživačkog dijela proračun EU-a osigurat će financiranje suradnje na istraživačkim projektima na području obrane.
- U okviru sposobnosti EU će stvoriti poticaje za tvrtke i zemlje članice EU-a radi suradnje na zajedničkom razvoju obrambenih proizvoda i tehnologija kroz sufinanciranje iz proračuna EU-a.

Europska komisija nudi i praktičnu podršku i savjete o:

- financijskim aranžmanima koji štede troškove
- davanju uvjeta i okvirnih sporazuma
- vlasničkoj strukturi za zajedničko stjecanje obrambenih sposobnosti u zemljama članicama EU-a“ (EDF, 2020).

U proračunu EU-a za proračunsko razdoblje od 2021. do 2027. godine financijska sredstva koja su namijenjena EDF-u osigurana su u iznosu od 4,1 milijarde eura za financiranje zajedničkih istraživanja u području obrane u cilju davanja odgovora na buduće sigurnosne izazove i 8,9 milijardi eura za sufinanciranje nacionalnih doprinosa u razvoju zajedničkih projekata za postizanje sposobnosti.

Ova sredstva predstavljaju značajan iskorak. Na Slici 1 vidljiva je velika razlika u iznosima koji su dodijeljeni iz proračuna EU-a za obranu u dva promatrana razdoblja: od 2014. do 2020. godine i od 2021. do 2027. godine.

Slika 1. Proračun dodijeljen za Europski obrambeni fond

Izvor: Europska unija, Medijske objave, *U proračunu EU 2021-2027 investira se više i bolje*

Namjera je bila u sljedećim godinama povećati dodatnim sredstvima izdvajanja za realizaciju prijavljenih projekata u ovisnosti o rezultatima poziva za prijavu projekata kroz PESCO. Iako je proračun donesen nakon parlamentarnih izbora za EU Parlament 2019. godine i izbora novih čelnika tijela EU-a, u sljedećem će razdoblju cijela Europska unija biti izložena novim izazovima koje je prouzročila pandemija bolesti COVID-19.

Gospodarstvo EU-a naglo je usporilo i svaka zemlja članica suočila se s nacionalnim izazovima kako odgovoriti na novu sigurnosnu prijetnju. Među zemljama koje su najviše stradale u pogledu potvrđenih slučajeva virusa nalaze se i članice EU-a Španjolska, Italija, Francuska i Njemačka, ali i Velika Britanija, koja je u procesu izlaska do kraja 2020. godine.

U idućem razdoblju tražit će se donošenje važnih odluka u financiranju EU-a od strane zemalja članica i korištenje EU fondova u procesu saniranja gospodarske štete koja je nastala pojavom pandemije kao prilagodbe novom načinu života i rada.

Koordinirani godišnji pregled obrane (engl. Coordinated Annual Review On Defence – CARD)

Koordinirani godišnji pregled obrane (CARD) postupak je praćenja obrambenih planova zemalja članica Europske unije (EU) kako bi se pomoglo u koordiniranju potrošnje i utvrđivanju mogućih zajedničkih projekata.

CARD ima ulogu pomoći u poticanju razvoja sposobnosti za rješavanje nedostataka, produbljivanju obrambene suradnje i osiguravanju optimalne uporabe planova za obranu, uključujući dosljednost provedbe planova obrambenih troškova. Na temelju dokumenta Okvir politike za sustavnu i dugoročnu obrambenu suradnju, cilj je CARD-a „razviti na dobrovoljnoj osnovi strukturirani način pružanja utvrđenih sposobnosti temeljenih na većoj transparentnosti, političkoj vidljivosti i predanosti država članica” (EDA, 2020).

Kako se navodi u dokumentu EDA Factsheets, „CARD je kamen temeljac sigurnosnih i obrambenih inicijativa EU-a i ključni međukorak u cjelokupnom procesu razvoja sposobnosti EU-a. Pokrenuto je nekoliko sigurnosnih i obrambenih inicijativa EU-a u kojima je istodobno inicirana revizija CDP-a, CARD-a i PESCO-a. Između ovih inicijativa mora se osigurati njihova uravnoteženost i način na koji one utječu jedna na drugu, ne samo da se međusobno razumiju, već i svrhovito planiraju. Uravnotežen pristup, od postavljanja prioriteta do ishoda važan je kao i adekvatno određivanje slijeda, što je presudno za to da bi se osiguralo da različiti koraci cjelokupnog pristupa jačaju jedni druge” (EDA, 2020).

CARD će zasigurno morati proći kroz odgovarajuću reviziju uz zadržavanje financiranja ključnih zajedničkih sposobnosti i odgodu realizacije projekata za koje neće biti moguće osigurati nacionalne i zajedničke financijske doprinose.

Stalna strukturirana suradnja – PESCO

Zajedno s Godišnjim koordiniranim pregledom obrane (engl. *Coordinated Annual Review on Defence – CARD*), Europskim obrambenim fondom (engl. *European Defence Fund – EDF*) i Vojnim planiranjem i upravljanjem

sposobnostima (engl. *Military Planning and Conduct Capability – MPCC*), PESCO čini novi sveobuhvatni obrambeni paket za EU.

Stalna strukturirana suradnja (engl. *Permanent Structured Cooperation – PESCO*) pokrenuta je u prosincu 2017. na temelju članka 42.6. i Protokola 10. Ugovora o Europskoj uniji, koji je Lisabonskim ugovorom uveden 2009. godine zbog povećanja suradnje na području obrane između država članica EU-a.

Zemlje članice EU-a (25 članica od 27) uključile su se u PESCO projekte i preuzele obvezu financiranja, a uz ostale mjere preuzele su i obvezu redovitog povećavanja svojih proračuna za obranu i koordiniranja niza operativnih projekata i projekata za razvoj sposobnosti.

U PESCO inicijativi ne sudjeluju Danska i Malta. Danska je trajno isključena iz Zajedničke vanjske i obrambene politike jer 1992. godine na referendumu nije prihvaćen Ugovor iz Maastrichta. Malta, koja ima ustavnu odredbu o neutralnosti (engl. *Neutrality Clause*), prvo želi vidjeti u kojem se smjeru PESCO razvija kako ne bi došlo do kršenja malteškog ustava.

Pesco projekti

PESCO je okvir i proces koji omogućava bolju obrambenu suradnju na dragovoljnoj osnovi i služi za produbljivanje obrambene suradnje. Svaka država članica EU-a može samostalno i individualno odlučiti o iniciranju ili pridruživanju inicijativi za obrambenu suradnju između onih država članica EU-a koje za to imaju potrebne sposobnosti. Otkad je PESCO pokrenut, od osnutka 2017. godine do 12. studenoga 2019., kroz tri natječaja: u svibnju 2018. (17), studenome 2018. (17) i u studenome 2019. (13), prihvaćeno je ukupno 47 projekata (EDA, 2019). Za njihovu realizaciju 2018. godine Europska komisija inicijalno je dodijelila 13 milijardi eura za EDF i financiranje PESCO projekata za razdoblje 2021. – 2027. Iz planiranih sredstava započelo je sufinanciranje za obrambena istraživanja koja financira EU, s proračunom od 90 milijuna eura za razdoblje 2017. – 2019. Europski program razvoja industrijske obrambene industrije (EDIDP) započeo je sufinanciranje zajedničkih razvojnih projekata s proračunom u iznosu od 500 milijuna eura za razdoblje 2019. – 2020. i zajedničkih razvojnih projekata s proračunom od

500 milijuna eura za razdoblje 2019. – 2020. (EDA, 2019).

Aktivni projekti navedeni su u sedam kategorija: obuka i infrastruktura (10), zemljište, postrojbe i sustavi (6), pomorstvo (6), zrakoplovni sustavi (4), potporni i zajednički (11), kibernetički sustavi i sustavi komunikacije (C4ISR) (8), svemirski programi (2).

Za svaki projekt koji je Vijeće EU-a prihvatilo i koji je naveden na službenoj mrežnoj stranici PESCO-a <https://pesco.europa.eu/>, određen je koordinator koji predstavlja vodeću zemlju koja je najviše zainteresirana za pojedini projekt i zemlje članice projekta koje su prepoznale specifični projekt kao koristan za svoj obrambeni sustav.

Primjeri za PESCO projekte

Za opću ilustraciju PESCO projekata odabrana su tri projekta:

Centar za razvoj kompetencija u misijama EU-a (engl. The European Union Training Mission Competence Centre – EU TMCC)

Skupina/kategorija: obuka, infrastruktura

Koordinator: Njemačka

Članice projekta: Austrija, Češka Republika, Njemačka, Francuska, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Rumunjska i Švedska

Cilj: poboljšati raspoloživost, interoperabilnost, specifične vještine i profesionalnost osoblja zaposlenog na radnim mjestima na strateškoj ili operativnoj razini za misije EU-a za obuku u državama članicama koje sudjeluju u projektu (PESCO, 2020).

Pomorski nadzor i zaštita luka (engl. The Harbour & Maritime Surveillance and Protection – HARMSPRO)

Skupina/kategorija: pomorstvo

Koordinator: Italija

Članice projekta: Grčka, Italija, Poljska i Portugal

Cilj: pružiti novu pomorsku sposobnost koja će državama članicama dati mogućnost provođenja nadzora i zaštite određenih pomorskih područja, od luka do priobalnih voda, uključujući morsku liniju komunikacija i zaprečavanja u cilju postizanja sigurnosti pomorskog prometa i infrastrukture. Isporučit će integrirani sustav pomorskih senzora, softvera i platformi (površinska, podvodna i zrakoplovna vozila) koji spajaju i obrađuju podatke kako bi se pomoglo otkrivanju i identifikaciji niza potencijalnih pomorskih prijetnji (PESCO, 2020).

Geometeorološki i oceanografski (geometrijski) potporni element koordinacije (engl. Geo-meteorological and oceanographic (geometoc) support coordination element - GMSCE)

Skupina/kategorija: potporni i zajednički projekti

Koordinator: Njemačka

Članice projekta: Austrija, Njemačka, Grčka, Francuska, Portugal i Rumunjska

Cilj: poboljšati geoprostornu, meteorološku i oceanografsku (GeoMETOC) podršku misijama i operacijama s pomoću strukture koja povezuje i značajno poboljšava europske mogućnosti GeoMETOC-a (PESCO, 2020).

Pored članova projekta i druge se članice EU-a mogu pridružiti određenom projektu kao članovi projekta ili promatrači, ako to dopuste drugi sudionici.

Sudjelovanje Republike Hrvatske u PESCO projektima

Hrvatska je pristupila PESCO inicijativi u studenom 2017. godine i do sada se uključila u šest projekata. Sudjelovanje Hrvatske u PESCO inicijativi otvara i proširuje mogućnosti za uključivanje hrvatske obrambene industrije u aktivnosti opremanja, razvoja i modernizacije oružanih snaga. Kroz PESCO Hrvatska ima bolji pristup fondovima EU-a za razvoj obrambenih sposobnosti jačanja obrambene industrije. Projekti u kojima sudjeluje Republika Hrvatska su sljedeći:

1. Vojna mobilnost (engl. Military Mobility)

Skupina/kategorija: potporni i zajednički projekti

Koordinator: Nizozemska

Članice projekta: Austrija, Belgija, Bugarska, Cipar, Češka, Njemačka, Estonija, Grčka, Španjolska, Finska, Francuska, Hrvatska, Mađarska, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Nizozemska, Poljska, Portugal, Rumunjska, Švedska, Slovenija, Slovačka

Cilj: Vojna mobilnost jedan je od početnih projekata pokrenutih u okviru PESCO-ove ustanove Stalna strukturirana suradnja u obrani (EU). Obično se naziva „vojni Schengen“ jer je nadahnut šengenskim prostorom EU-a, a određen je pomagati u slobodnom kretanju vojnih postrojba i imovine diljem Europe uklanjanjem birokratskih prepreka i poboljšanjem infrastrukture (PESCO, 2020).

2. Razmjestivi paket sposobnosti za vojni odgovor na katastrofe (engl. Deployable Military Disaster Relief Capability Package)

Skupina/kategorija: zemlja, formacije, sustavi

Koordinator: Italija

Članice projekta: Italija, Austrija, Grčka, Hrvatska, Španjolska

Cilj: Razmjestivi paket sposobnosti za vojni odgovor na katastrofe daje višenacionalni vojni paket za pomoć EU-u i drugim državama, koji se može razmjestiti u operacijama koje vodi EU i one koje ne vodi EU. Nova sposobnost EU-a upravljat će nizom izvanrednih stanja, uključujući prirodne katastrofe, civilne izvanredne situacije i pandemije (PESCO, 2020).

3. Mreža logističkih čvorišta u Europi i potpora operacijama (engl. Network Of Logistic Hubs In Europe And Support To Operations)

Skupina/kategorija: potporni i zajednički projekti

Koordinator: Italija

Članice projekta: Italija, Belgija, Bugarska, Cipar, Njemačka, Grčka,

Španjolska, Francuska, Hrvatska, Mađarska, Litva, Nizozemska, Poljska, Slovenija, Slovačka

Cilj: Ovaj projekt namijenjen je multinacionalnoj mreži koja se temelji na postojećim logističkim mogućnostima i infrastrukturi. Cilj je koristiti mrežu postojećih logističkih instalacija za međunarodne aktivnosti za pripremu opreme za operacije, zajedničko korištenje prostora za rezervne dijelove ili streljivo i usklađivanje transportnih i aktivnosti prijevoza (PESCO, 2020).

4. Nadogradnja pomorskog nadzora (engl. Upgrade Of Maritime Surveillance)

Skupina/kategorija: pomorstvo

Koordinator: Grčka

Članice projekta: Grčka, Bugarska, Cipar, Francuska, Španjolska, Hrvatska, Irska, Italija

Cilj: Projekt nadogradnje pomorskog nadzora integrirat će kopnene sustave nadzora, pomorsku i zračnu platformu radi distribucije informacija državama članicama u stvarnom vremenu kako bi se pružio pravodoban i učinkovit odgovor u međunarodnim vodama (PESCO, 2020).

5. Kibernetički timovi za brzi odgovor i međusobna pomoć u kibernetičkoj sigurnosti (engl. Cyber Rapid Response Teams and Mutual Assistance in Cyber Security)

Skupina/kategorija: kibernetički sustavi i sustavi komunikacije

Koordinator: Njemačka

Članice projekta: Estonija, Hrvatska, Litva, Nizozemska, Poljska i Rumunjska

Cilj: Kibernetički timovi za brzi odgovor i međusobna pomoć u kibernetičkoj sigurnosti (CRRT) omogućit će državama članicama međusobnu pomoć kako bi osigurali višu razinu kibernetičke otpornosti i zajednički odgovorili na kibernetičke incidente.

Projekt predviđa brzo stvaranje multinacionalnih mreža odgovora i kibernetičkih timova sastavljenih od stručnjaka za kibernetičku obranu zemalja potpisnica Memoranduma o razumijevanju.

Kroz ovaj projekt Ministarstvo obrane i Hrvatska vojska nastavljaju razvijati sposobnosti na području kibernetičke obrane, pri čemu je ključna uloga nedavno uspostavljenog Zapovjedništva za kibernetički prostor (PESCO, 2020).

6. *Kemijski, biološki, radiološki i nuklearni nadzor kao usluga (engl. Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) Surveillance as a Service (CBRN SaaS))*

Skupina/kategorija: potporni i zajednički projekti

Koordinator: Austrija

Članice projekta: Austrija, Hrvatska, Mađarska, Slovenija

CBRN nadzor kao usluga (CBRN SaaS) uspostaviti će postojanu i raspodijeljenu senzorsku bespilotnu mrežu senzora koja se sastoji od bespilotnog zračnog sustava (UAS) i bespilotnog zemaljskog sustava (UGS). Ta će mreža biti interoperabilna s postojećim sustavima radi pružanja prepoznatljive CBRN slike za povećanje postojeće zajedničke operativne slike koja se primjenjuje u misijama i operacijama EU-a.

Tijekom hrvatskog predsjedanja Vijećem EU-a od 1. siječnja do 30. lipnja 2020. u Zagrebu je 4. i 5. ožujka 2020. održan neformalni sastanak ministara obrane zemalja članica EU-a. Na drugom radnom zasjedanju ministri obrane EU-a raspravljali su o strateškom pregledu PESCO-a i prijedlogu za izradu strateškog kompasa (MORH, 2020).

Na sastanku je istaknuto da je inicijativa PESCO trenutačno u fazi strateškog pregleda, u kojem će se pružiti novi pogled kako bi se poboljšala njegova provedba radi razvoja novih obrambenih kapaciteta i sposobnosti EU-a. Potvrđen je i značaj osiguravanja koherentnosti PESCO-a sa svim ostalim nacionalnim aktivnostima EU-a i NATO-a (MORH, 2020).

Na marginama sastanka potpisan je Memorandum o suglasnosti u vezi sa suradnjom za PESCO projekt „Kibernetički timovi za brzi odgovor i

međusobna pomoć u kibernetičkoj sigurnosti” (engl. *Cyber Rapid Response Teams and Mutual Assistance in Cyber Security*).

U izjavi za medije Ministarstva obrane Republike Hrvatske stoji: „Ovim projektom planirano je brzo stvaranje multinacionalnih mreža za odgovor i kibernetičkih timova sastavljenih od stručnjaka za kibernetičku obranu zemalja članica, a za razliku od drugih multinacionalnih inicijativa u kibernetičkoj obrani koje se usredotočuju poglavito na dijeljenje i razmjenu informacija kibernetičke sigurnosti, ovaj projekt uključuje i razmjenu ljudskih resursa, što mu dodatno daje na vrijednosti” (MORH, 2020).

PESCO projekti sigurno će ući u postupak revizije i određivanja prioriteta zbog pojave pandemije jer su upravo zemlje koje izdvajaju najviše sredstava za financiranje EU-a (Italija, Francuska i Njemačka), najviše pogođene pandemijom pa će gospodarski oporavak i stabilizacija gospodarstva u nacionalnom i međunarodnom poslovanju biti zahtjevni i dugotrajni.

PESCO i izgradnja obrambenih sposobnosti

Do danas su države članice koje sudjeluju u PESCO-u usvojile tri kruga PESCO projekata, a pozornost je sada usmjerena na pokretanje i provedbu koraka u njihovoj realizaciji. Napredak na ovom polju važan je zbog kritičnog nedostatka glavnih sposobnosti EU-a u više područja pa se u velikoj mjeri EU oslanja na sposobnosti i kapacitete SAD-a.

Hrvatska kao članica NATO-a prepoznala je potrebe za razvojem novih sposobnosti definiranih u strateškim dokumentima kao Partnerski ciljevi (PG) (u razdoblju pristupanja članstvu u NATO do travnja 2009.) i *Force Force* (FG) (od punopravnog članstva u NATO-u od travnja 2009.). Ministarstvo obrane navedeno je dovelo u poziciju da je potrebno formirati stručne radne skupine s jasnim uputama za pokretanje, vođenje i zaključivanje postupka nabave te prilagoditi i primijeniti novi obrambeni sustav u Oružane snage RH (OSRH) u cilju održavanja, nadogradnje i/ili razvoja novih sposobnosti (Ćutić, Pađen, 2019).

U svojem radu Ćutić daje definiciju upravljanja sposobnostima kako slijedi: „Upravljanje sposobnostima ima za cilj uravnotežiti financiranje i postići

potrebne operativne zahtjeve uz održivu primjenu današnjih sposobnosti i razvoj budućih sposobnosti koje su ponekad potrebne za ispunjavanje zahtjevnih strateških i operativnih ciljeva. Za upravljanje sposobnostima važno je održavati i unaprjeđivati trenutne sposobnosti i stalno usklađivati s nacionalnim interesima i potrebama i misijama i zadacima koji su iz toga proizašli“ (Ćutić, 2020).

Upravljanje sposobnostima pomaže organizacijama da bolje razumiju i bolje se integriraju ako je potrebno preuređenje, korištenje i primjena sposobnosti organizacije u postizanju strateških ciljeva i trenutnih operativnih zadataka. Ono razvija i pruža nova rješenja. Okolnosti ograničenih sredstava za obranu i prisutnost izazova financijske krize upućuju zemlje koje su članice međunarodnih saveza i organizacije na to da dijele određene sposobnosti (Ćutić, 2020).

Kako je definirano na primjeru razvoja sposobnosti OSRH-a, tako i druge zemlje članice EU-a i NATO-a razvijaju svoje sposobnosti, koje ujedno služe i u međunarodnim misijama i operacijama na temelju mandata UN-a i slijedno tome EU-a i NATO-a.

PESCO je izvrstan alat koji, uz korištenje nacionalnih resursa i resursa EU-a, teži postizanju sposobnosti uz odgovarajuće financijske benefite jer se sposobnosti ne moraju razvijati samo uz primjenu nacionalnih resursa. Istodobno, postiže se željeni cilj razvoja kompatibilnih sposobnosti, što ne bi bio slučaj da svaka zemlja sama razvija svoje sposobnosti.

Kroz realizaciju projekata, s ciljem razvoja zajedničkih sposobnosti, u sljedećem će razdoblju biti moguće razmotriti uspješnost, učinkovitost, korisnost i isplativost ovakva pristupa razvoju nacionalnih i međunarodnih sposobnosti potrebnih za odgovor na nove sigurnosne izazove u budućnosti.

Utjecaj BDP-a na stabilnost PESCO-a i financiranje obrambenog sektora

U uvjetima gotovo potpunog zaustavljanja gospodarskih aktivnosti, kao odgovor na širenje virusa bolesti COVID-19 u većini zemalja svijeta, pa tako i u zemljama članicama EU-a, drastično su smanjeni državni proračunski prihodi.

Zbog ovih okolnosti bit će potrebno provesti rebalanse državnih financija i prilagoditi se novim okolnostima.

Zemlje članice EU-a koje su se uključile u PESCO projekte, preuzele su obvezu financiranja projekata i obvezu da će uz ostale mjere redovito povećavati svoje proračune za obranu i koordinirati niz operativnih projekata i projekata za razvoj sposobnosti.

Istodobno, zemlje EU-a članice su i NATO-a pa su se sve one obvezale ispuniti preuzete obveze. One se odnose na preuzetu obvezu postizanja 2 % BDP-a do 2024. godine uz 20 % ukupnoga obrambenog proračuna za nabavu ključnog naoružanja i opreme u NATO-u (NATO, 2014).

U svojem radu Jakop i Pađen iznose da „proizvodnja donosi zaposlenost, a prodaja proizvoda obrambene industrije donosi plaće zaposlenicima kao i vladino financiranje putem plaćanja poreza. Plaćeni porezi obrambene industrije vraćaju se civilnom društvu dodjelom sredstava državnog proračuna radi zadovoljavanja cijelog spektra potreba civilnog društva“ (Jakop, Pađen, 2020).

Usporavanje gospodarskih aktivnosti prisililo je zemlje članice EU-a na to da proračunska sredstva usmjere u stabilizaciju nacionalnih gospodarstava i održavanje minimuma gospodarskih aktivnosti te spašavanje radnih mjesta. EDA prikuplja podatke o obrani na godišnjoj osnovi (to radi od 2006.), a u svojem Izvješću iz prosinca 2019. objavila je da su zemlje članice u proteklom izvještajnom razdoblju povećale izdvajanje za obranu, ali to se nije odrazilo na pojedina ključna područja (EDA, 2019).

Izvješće ne odražava trenutačno stanje jer se izrađuje na godišnjoj bazi, a sljedeće će biti dostupno u prosincu 2020. godine. U međuvremenu EU koristi izjave za medije i *ad hoc* obraćanja u kojima se prezentiraju najnovije informacije. Na taj se način i visoki predstavnik EU-a, odnosno ministar vanjskih poslova EU-a, g. Borrell obratio članovima triju odbora/pododbora EU-a ističući da su značajna sredstva iz EU proračuna preusmjerena na aktivnosti vezane uz odgovor na pandemiju u pojedinim zemljama, a da će u području obrane i sigurnosti odnosno sudjelovanja u međunarodnim vojnim misijama biti zadržana prisutnost uz smanjene aktivnosti (EU, 2020).

PESCO projekti, prema riječima Terlikowskog, u novim okolnostima bit će redefinirani jer se očekuje razvoj inicijativa za europsku suradnju u području obrane vođenih izvan okvira EU-a, a najveće države članice EU-a pokreću samo relativno male projekte unutar PESCO-a, dok se ključni poduhvati provode u drugim formatima, najčešće na bilateralnoj osnovi (Terlikowski, 2020).

Autori Christian Mölling, Torben Schütz i Sophia Becker (2020) u devetom izdanju iz travnja 2020. Vijeća za međunarodne odnose Njemačke (engl. *German Council on Foreign Relations – DGAP*) iznose zabrinutost za budućnost europske sigurnosti i obrane, što će biti jedna od ključnih tema za vrijeme njemačkog predsjedanja EU-om od 1. srpnja 2020. godine.

PESCO se ističe kao jedan od četiri ključna zaključka, koji napominje da bi „Njemačka trebala iskoristiti svoje predsjedanje EU-om kako bi predvodila napore u zaštiti ključnih europskih obrambenih i industrijskih sposobnosti. Mogao bi se predložiti pragmatični redizajn instrumenata poput Europskog fonda za obranu i PESCO-a” (Mölling, Schütz, Becker, 2020).

U nastavku rada autori zaključuju da se članice EU-a u sljedećem razdoblju moraju suočiti s dva izazova: uređenje javnih financija uslijed smanjenih proračunskih prihoda i potreba za stalnim ili čak povećanim ulaganjima u obranu. Navedeno autori elaboriraju kroz nekoliko čimbenika: javne financije, sigurnosno okruženje, doprinos SAD-a prekooceanskim zemljama, odvratanje i obrana te institucionalna usklađenost i koordinacija u europskoj obrani.

Autori navode i četiri moguća scenarija razvoja događaja uzrokovanih pandemijom. U jednom od scenarija razmatra se utjecaj smanjenja proračunskih prihoda na nacionalnu sigurnost jer će europske zemlje odrediti prioritete i usmjeriti rashode na kratkoročnu društveno- ekonomsku potrošnju u odnosu prema srednjoročnim i dugoročnim obvezama.

Prema ovom scenariju oružane snage manjih zemalja bit će manje operativne i povlačit će svoje snage iz međunarodnih misija i operacija. Prema viđenju autora, zrakoplovstvo – kao najskuplja grana u pogledu održavanja i operativnih troškova – bit će prizemljeno.

Rad autora Marrone i Credi (Marroni, Credi, 2020), koji je objavio talijanski Institut za međunarodne odnose, zasniva se na internetskom seminaru Instituta koji je održan 8. travnja 2020. godine, uz sudjelovanje većeg broja predstavnika europskih instituta za međunarodne odnose, nacionalnu sigurnost i obranu. U radu autori predviđaju u 2020. godini dramatičnu ekonomsku recesiju u Europi i Sjevernoj Americi uzrokovanu pandemijom koronavirusa SARS-CoV-2. U predviđanju ističu da će značajna državna proračunska sredstva biti usmjerena na javno zdravstvo i socijalna davanja. Zbog toga će doći do značajnog smanjenja investicija, što će vojnoj industriji uzrokovati određene probleme.

Ovo upućuje na zaključak da će zemlje članice EU-a, kao i sam EU kao organizacija, u sljedećem razdoblju provesti rebalans proračuna i određivanje drugih prioriteta u odnosu prema prijašnjim ciljevima i planovima.

Međunarodne organizacije, kao na primjer Međunarodni monetarni fond (MMF) i Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), već su se očitovale s procjenama gospodarskog stanja uzrokovanog pandemijom koronavirusa.

MMF je 14. travnja 2020. ažurirao svoje projekcije rasta od prije samo tri mjeseca, pokazujući očekivanja da će globalno gospodarstvo doživjeti svoju najgoru recesiju od velike depresije, nadmašujući duboki gospodarski pad nakon globalne financijske krize od prije desetak godina (IMF, 2020).

Izveštaj OECD-a iz travnja 2020. godine sugerira da bi početni izravni utjecaj ekonomskog zastoja mogao biti pad razine proizvodnje od jedne petine do jedne četvrtine u mnogim gospodarstvima, s tim da bi potrošački izdatci mogli pasti za oko jedne trećine. Promjene ove veličine daleko bi nadmašile sve što smo doživjeli tijekom globalne financijske krize 2008. – 2009. Ova široka procjena pokriva samo početni izravan utjecaj na mnoge sektore i ne uzima u obzir moguće dodatne neizravne učinke (OECD, 2020).

Gore navedene činjenice prisilit će i sve međunarodne organizacije koje počivaju na nacionalnim financijskim doprinosima zemalja članica na to da revidiraju svoje planove i ciljeve za iduće razdoblje kako bi se ostavilo dovoljno prostora za stabilizaciju nacionalnih ekonomija kada se ovaj novi izazov, i gospodarski i sigurnosni izazov, stavi po kontrolu.

Utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na proračun Republike Hrvatske

Republika Hrvatska nije imuna na gospodarsku situaciju pa je stoga na vrijeme donijela odgovarajuće odluke u vezi s prilagodbom državnog proračuna.

Već u ranoj fazi krize donesene su odluke o uštedama u državnom proračunu, usmjeravajući proračunska sredstva na nove prioritete.

Kao odgovor na pandemiju i u skladu s gospodarskom situacijom, Vlada Republike Hrvatske na 227. sjednici (Vlada, 2020), u cilju ostvarivanja održivoga gospodarskog rasta i razvoja, povezivanja obrazovanja s tržištem rada i održivosti javnih financija, donijela je 25 mjera ekonomske politike grupiranih u deset reformskih prioriteta.

Na sjednici Vlade zaključeno je da se očekuje pad BDP-a od 9,4 posto, a za iduću godinu procjena rasta je 6,1 posto. U ovom trenutku jedino raste državna potrošnja. Sve je ostalo u padu, a razlog su povećana izdavanja za zdravstveni sustav i mjere za pomoć poduzetnicima.

Do sada je, kako je navedeno, provedeno 387 mjera iz sva tri akcijska plana s ostvarenim financijskim rasterećenjem od 2,2 milijarde kuna, čime je već ostvareno smanjenje izmjerenih obveza na razini 17,47 posto.

Nadalje, Akcijskim planom za administrativno rasterećenje gospodarstva u 2020. gospodarstvo se dodatno rasterećuje za 686,6 milijuna kuna.

Utjecaj pandemije bolesti COVID-19 na američku obrambenu strategiju i proračun

Pored razmatranja utjecaja pandemije bolesti COVID-19 na stabilnost PESCO-a, u ovom se poglavlju za usporedbu kratko iznosi izvadak koji je sadržan u dokumentu „Planovi strukture ratne mornarice i brodogradnja: Pozadina i pitanja Kongresa” Službe za istraživanje američkog Kongresa.

U poglavlju Utjecaj COVID-19 na američku obrambenu strategiju i proračun (CRS, 2020), u sklopu razmatranja o planovima za izgradnju flote ratne

mornarice za potrebe vojske SAD-a, daje se prikaz utjecaja stanja uslijed novog izazova uzrokovanog pandemijom.

Kongresni nadzor postavlja potencijalno pitanje o tome kako bi situacija s bolesti COVID-19 mogla utjecati na buduću obrambenu strategiju i proračune SAD-a. Raspravlja se i o tome da bi pandemija mogla dovesti do revidirane definicije američke nacionalne sigurnosti. Naime, značajni izdatci vlade SAD-a usmjereni su na potporu američkom gospodarstvu tijekom razdoblja pandemije, a učinak koji će ti rashodi imati na deficit saveznog proračuna i povećan američki dug, mogao bi u godinama koje dolaze, dovesti do većih ograničenja za obrambeni proračun.

Prema tome, takve promjene u proračunu mogle bi dovesti do „potencijalno značajnih promjena u obrambenoj strategiji SAD-a i u razinama financiranja mornarice, što bi zauzvrat moglo dovesti do promjena u ciljevima razine mornarice i povezanim programima brodogradnje, što se u teoriji moglo nadići (ili krenuti u planiranje u drukčijem smjeru od onih koji su razmatrani u Planovima strukture ratne mornarice i brodogradnje – INFSA)“.

Prema tvrtki Forbes³ procjenjuje se da će deficit državnog proračuna SAD-a u 2020. godini iznositi 4,9 % BDP-a, odnosno 4 trilijuna USD. Ured za proračun Kongresa SAD-a (engl. *Congressional Budget Office – CBO*) predviđa da će državni dug potisnuti godišnji gospodarski rezultat SAD-a u 2020. godini, s tim da omjer saveznog duga i BDP-a poraste na 101 % (Hansen, 2020).

Zaključne napomene poglavlja

Iz prethodno navedenog možemo zaključiti da se EU i njegove članice uslijed pojave pandemije suočavaju s novim izazovima uspostavom ravnoteže smanjenih proračunskih prihoda i potrebe za stalnim ili čak povećanim ulaganjima u obranu.

Utjecaj smanjenja proračunskih prihoda imat će snažan utjecaj na nacionalnu sigurnost zbog određivanja prioriteta i usmjeravanja rashoda na potrošnju

3 Forbes je globalna medijska tvrtka koja se fokusira na poslovanje, ulaganje, tehnologiju, poduzetništvo, liderstvo i stil života.

radi punjenja državnog proračuna i generiranja BDP-a. Oružane snage suočavaju se s izazovima ispunjenja nacionalnih i međunarodnih obveza, a ratno zrakoplovstvo, tehnički i tehnološki zahtjevna grana oružanih snaga, bit će prizemljeno.

Autori predviđaju ekonomsku recesiju, a značajna državna proračunska sredstva bit će usmjerena na održavanje zaposlenosti, javno zdravstvo i socijalna davanja, što će uzrokovati određene probleme vojnoj industriji.

Zemlje članice EU-a, kao i EU kao organizacija, u sljedećem razdoblju trebaju provesti rebalans proračuna i određivanje drugih prioriteta u odnosu prema prijašnjim ciljevima i planovima, pa tako i u odnosu prema PESCO projektima.

Očekuje se da će globalno gospodarstvo doživjeti svoju najgoru recesiju od velike depresije i tako nadmašiti duboki gospodarski pad nakon globalne financijske krize od prije desetak godina.

Izravni utjecaj ekonomskog zastoja mogao bi biti pad razine proizvodnje od jedne petine do jedne četvrtine u mnogim gospodarstvima, a međunarodne organizacije morat će revidirati svoje planove i ciljeve radi stabilizacije nacionalnih ekonomija.

Republika Hrvatska na vrijeme je donijela odgovarajuće odluke u vezi s prilagodbom državnog proračuna, a u cilju ostvarivanja održivoga gospodarskog rasta i razvoja. Očekuje se pad BDP-a u 2020. godini zbog povećanja izdavanja za zdravstvo i pomoć poduzetnicima, ali i rast za sljedeću 2021. godinu.

Iako su tek nedavno, na sastanku ministara obrane EU-a održanome u Hrvatskoj, donesene određene odluke, one bi mogle biti ubrzo revidirane zbog novonastale situacije. Također će za vrijeme njemačkog predsjedanja EU-om sljedećih šest mjeseci zasigurno doći do odgovarajućih odluka vezanih uz realizaciju i financiranje PESCO projekata.

I američki Kongres procjenjuje potrebu za revidiranjem američke nacionalne sigurnosti jer su značajni izdatci usmjereni u potporu američkom gospodarstvu tijekom razdoblja pandemije. Učinak koji će ti rashodi imati na deficit saveznog proračuna i američki dug, mogao bi dovesti do većih

ograničenja razine obrambenih troškova u idućim godinama, a ograničenja bi mogla dovesti do promjena u obrambenoj strategiji SAD-a.

Zaključak

Zbog složenosti i dugotrajnosti razvoja sposobnosti, izvrsna se prilika pokazala kroz suradnju zemalja članica EU-a u postizanju nacionalnih sposobnosti sudjelovanjem u PESCO-u, ujedno razvijajući i zajedničke sposobnosti zemalja članica.

Sve obrambene resurse potrebno je neprestano unaprjeđivati, nadograđivati i poboljšavati kako bi obrambeni sektor mogao održati svoje sposobnosti i biti spreman odgovoriti na misije i zadaće koje su definirane u planskim dokumentima.

EDF će biti uspješan ako se osigura sveobuhvatni i kompatibilni pristup aktualnih inicijativa EU-a (CDP, CARD i PESCO), relevantnih dionika i ključnih partnera (NATO). Da bi to uspjelo, moraju biti zajednički prihvaćene političke strateške smjernice za razdoblje u sljedećih pet do deset godina.

PESCO projekti bit će uspješni ako zemlje koje aktivno sudjeluju u pojedinim projektima, daju odgovarajući doprinos realizaciji projekata korištenjem svojih resursa, i kadrovski i financijski.

Kada se uspostavio sveobuhvatni sustav suradnje na realizaciji projekata, pred EU i zemlje članice postavio se novi izazov. Novi neprijatelj na identičan je način napao veliku većinu zemalja svijeta. One zemlje koje su u određenom trenutku izuzete od utjecaja koronavirusa SARS-CoV-2 i pandemije bolesti COVID-19, doći će na red prije ili poslije.

Kao odgovor na novu ugrozu zemlje svijeta poduzele su drastične mjere stavljajući se u karantenu i zaustavljajući većinu gospodarskih aktivnosti na određeno vrijeme. Zaustavljanje gospodarskih aktivnosti zaustavilo je ili značajno usporilo novčane tokove, pa tako i uplate poreza i doprinosa, što čini najveći dio prihoda države.

Kada izostanu ili se smanje prihodi države, moraju se smanjivati i razne obveze koje je država preuzela. Tada se donose odluke o smanjivanju

izdataka prema prioritetima koje svaka zemlja donosi sama za sebe. U takvim se okolnostima revidiraju obveze proizišle iz članstva u međunarodnim organizacijama.

Unatoč novim izazovima, zemlje članice EU-a, ali i organizacijske cjeline unutar EU-a, moraju pronaći načine kako bi se održao postojeći sustav izgradnje obrambenih sposobnosti i prebrodilo trenutno stanje. Kriza je prolazna i iz nje treba izvući odgovarajuće pouke, a ambicije prilagoditi novim okolnostima.

I PESCO, sukladno trenutačnoj sigurnosnoj situaciji, mora prilagoditi svoje financijske i projektne ambicije. Ovo će imati utjecaj na razvoj zajedničkih obrambenih sposobnosti, a slijedom toga i nacionalnih sposobnosti koje su potrebne za nacionalni odgovor na sigurnosne i obrambene izazove te mogućnosti nacionalnog doprinosa ZSOP-u.

Na kraju, može se zaključiti kako će o ovoj temi u sljedećem razdoblju biti mnogo rasprava, znanstvenih i stručnih radova u cilju usvajanja naučenih lekcija koje mogu poslužiti kao podloga za odgovor na sljedeće nove izazove. I ovaj rad može poslužiti drugim istraživačima i znanstvenicima kao podloga za dalja istraživanja i analize na temelju novih spoznaja koje će biti dostupne u budućnosti.

Reference

Banks, Martin. 2018. *EU defense ambitions trickle down to industry, but is it good for business?* Dostupno na: <https://www.defensenews.com/top-100/2018/08/09/eu-defense-ambitions-trickle-down-to-industry-but-is-it-good-for-business/> (pristupljeno 25. travnja 2020.).

Terlikowski, Marcin. 2020. *PESCO Two Years Later*. CSS – Center for Security Studies. ETH Zurich. Dostupno na <https://isnblog.ethz.ch/defense/pesco-two-years-later> (pristupljeno 26. travnja 2020.)

Zandee, Dick. 2018. *PESCO implementation: the next challenge Policy Report*. Clingendael. Netherlands Institute of International Relation. Dostupno na file:///F:/PESCO/Literatura/PESCO%20Implementation%20the%20new%20challenge%20PB_Pesco_Sept2018.pdf (pristupljeno 26. travnja 2020.).

Ćutić, Davor. 2020. Defence Resources Management and Capabilities Building. *Interdisciplinary Management Research XVI (IMR), Conference Location: Opatija, Croatia, svibanj 07-09, 2020. Volume 16.* P6 u izvorniku. Ekonomski fakultet Osijek.

Ćutić, Davor; Pađen, Mate. 2019. Project Management in Government Administration. *Interdisciplinary Management Research XV (IMR), Conference Location: Opatija, Croatia, svibanj 16-18, 2019. Volume 15.* 139.

Hansen, Sarah. 2020. Federal Budget Deficit Will Approach \$4 Trillion In 2020. *Forbes*. Izd. 24. travnja 2020.

Jakop, Zdravko; Pađen, Mate. 2020. Permanent Structured Cooperation (PESCO) as the tool for the economic development. *Interdisciplinary Management Research XVI (IMR)*. 7. svibnja 2020.

Marrone, Alessandro; Credi, Ottavia. 2020. *Covid-19: Which Effects on defence Policies in Europe?* Istituto Affari Internazionali. Documenti IAI 20 | 9. travnja 2020.

Mölling, Christian; Schütz, Torben; Becker, Sophia. 2020. *Deterrence And Defense in Times of Covid-19. Europe's Political Choices.* DGAP Policy Brief. Vol 9. Travanj 2020.

Congressional Research Service. 2020. *Navy Force Structure and Shipbuilding Plans: Background and Issues for Congress, COVID-19 (Coronavirus) Impact on U.S. Defense Strategy and Budgets.* P27. Congressional Research Service. <https://crsreports.congress.gov>. RL32665. May 6, 2020.

European Defence Agency. 2019. *Current priorities, Ensuring coherence among EU defence tools.* EDA report. Brussels.

European Defence Agency. 2019. *Defence expenditure up but spending in key areas falling short.* EDA report. Brussels. 16 December, 2019. Dostupno na <https://www.eda.europa.eu/info-hub/press-centre/latest-news/2019/12/16/defence-expenditure-up-but-spending-in-key-areas-falling-short-finds-eda-report> (pristupljeno 10. travnja 2020.).

European Defence Agency. 2018. *CARD Factsheets*. CARD Factsheets. Dostupno na https://eda.europa.eu/docs/default-source/eda-factsheets/2018-11-26-factsheet_card (pristupljeno 10. travnja 2020.).

European Commission. 2019. *European Defence Fund*. News 19 March 2019. Dostupno na https://ec.europa.eu/commission/news/european-defence-fund-2019-mar-19_en (pristupljeno 11. travnja 2020.).

European Defence Agency. *Coordinated Annual Review on Defence – CARD*. Dostupno na [https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/coordinated-annual-review-on-defence-\(card\)](https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/coordinated-annual-review-on-defence-(card)) (pristupljeno 10. travnja 2020.).

European Defence Agency. *European Defence Agency (EDA)*. Dostupno na https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/eda_en (pristupljeno 10. travnja 2020.).

European Defence Fund. *Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs*. Dostupno na https://ec.europa.eu/growth/sectors/defence/european-defence-fund_en (pristupljeno 11. travnja 2020.).

European Defence Agency. 2020. *Current list of PESCO*. Dostupno na [https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/permanent-structured-cooperation-\(PESCO\)/current-list-of-pesco-projects](https://www.eda.europa.eu/what-we-do/our-current-priorities/permanent-structured-cooperation-(PESCO)/current-list-of-pesco-projects) (pristupljeno 10. travnja 2020.).

EU. *Implications of Covid-19 for the external action of the EU: remarks by HR/VP Josep Borrell at the AFET-SEDE-DROI Committee*. Brussels. 20/04/2020 - 19:54, UNIQUE ID: 200420_4. Dostupno na https://eeas.europa.eu/topics/security-defence-crisis-response/77766/implications-covid-19-external-action-eu-remarks-hrvp-josep-borrell-afet-sede-droi-committee_en.

EU 2020. *About the EU, The EU in brief, Goals and values of the EU*. Dostupno na https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_en (pristupljeno 25. travnja 2020.).

EU 2017. *PESCO. About PESCO*. Dostupno na <https://pesco.europa.eu/> (pristupljeno 25. travnja 2020.).

European Union External Action. *EU budget 2021-2027 invests more and better in external action, security and defence*. 02/05/2018. Dostupno na https://eeas.europa.eu/generic-warning-system-taxonomy/404_en/43885/EU%20budget%202021-2027%20invests%20more%20and%20better%20in%20external%20action,%20security%20and%20defence.

IMF. World Economic Outlook Reports. World Economic Outlook. Siječanj 2020. Dostupno na <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/01/20/weo-update-january2020> (pristupljeno 20. travnja 2020.).

Ministarstvo obrane. *Sastanak ministara obrane EU*. Dostupno na <https://www.morh.hr/ministri-obrane-eu-u-zagrebu-o-obrambenim-prioritetima-strateskoj-reviziji-pesco-a-i-buducnosti-eu-obrane-2/> (pristupljeno 15. ožujka 2020.).

Ministarstvo obrane. *Potpisan memorandum za PESCO projekt u području kibernetičke sigurnosti*. Dostupno na <https://www.morh.hr/potpisan-memorandum-za-pesco-projekt-u-podrucju-kiberneticke-sigurnosti/> (pristupljeno 20. ožujka 2020.).

NATO. *Wales Summit Declaration*. 5. rujna 2014. Dostupno na https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm.

OECD. *OECD Policy Responses to Coronavirus (Covid-19). Evaluating the initial impact of COVID-19 containment measures on economic activity*. Updated 14 April 2020. Dostupno na <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/evaluating-the-initial-impact-of-covid-19-containment-measures-on-economic-activity/>.

PESCO. *Cyber Rapid Response Teams And Mutual Assistance in Cyber Security*. Dostupno na <https://pesco.europa.eu/project/cyber-rapid-response-teams-and-mutual-assistance-in-cyber-security/> (pristupljeno 15. ožujka 2020.).

PESCO. *Deployable-Military-Disaster-Relief-Capability-Package*. Dostupno na <https://pesco.europa.eu/project/deployable-military-disaster-relief-capability-package/> (pristupljeno 15. ožujka 2020.).

PESCO. *European Union Training Mission Competence Centre (EU TMCC)*. Dostupno na <https://pesco.europa.eu/project/european-union-training-mission-competence-centre/> (pristupljeno 15. ožujka 2020.).

PESCO. *Geo-Meteorological and Oceanographic (Geometoc) Support Coordination Element (GMSCE)*. Dostupno na <https://pesco.europa.eu/project/geo-meteorological-and-oceanographic-geometoc-support-coordination-element-gmsce/> (pristupljeno 15. ožujka 2020.).

PESCO. *Network Of Logistic Hubs In Europe And Support to Operations*. Dostupno na <https://pesco.europa.eu/project/network-of-logistic-hubs-in-europe-and-support-to-operations/> (pristupljeno 15. ožujka 2020.).

PESCO. *Harbour & Maritime Surveillance And Protection (HARMSPRO)*. Dostupno na <https://pesco.europa.eu/project/harbour-and-maritime-surveillance-and-protection/> (pristupljeno 15. ožujka 2020.).

PESCO. *Military Mobility*. Dostupno na <https://pesco.europa.eu/project/military-mobility/> (pristupljeno 15. ožujka 2020.).

PESCO. *Upgrade of Maritime Surveillance*. Dostupno na <https://pesco.europa.eu/project/upgrade-of-maritime-surveillance/> (pristupljeno 15. ožujka 2020.).

Vlada Republike Hrvatske. 227. sjednica Vlade Republike Hrvatske. 30. travnja 2020. Vlada RH.

O autoru

Dr. Davor ćutić (davorcutic@gmail.com) doktorirao je, magistrirao i diplomirao na Ekonomskom fakultetu u Osijeku, Republika Hrvatska. Trenutačno je viši stručni savjetnik – voditelj programa u Samostalnoj službi za upravljanje projektima u Ministarstvu obrane Republike Hrvatske. Prije sadašnje dužnosti bio je voditelj programa i koordinator projekata u Uredu pomoćnika ministra za materijalne resurse i državnog tajnika / zamjenika ministra za skupine projekata za razvoj i unaprjeđenje vojnih sposobnosti. Obavljao je dužnosti voditelja Ureda pomoćnika ministra / Ureda državnog tajnika, revizora u Odjelu za proračun, načelnika Službe za međunarodnu obrambenu suradnju, zamjenika načelnika Službe za obrambenu politiku i planiranje i zamjenika načelnika Službe za analizu i vrednovanje programa.

Tijekom vojne karijere obavljao je niz različitih zapovjednih i stožernih dužnosti. Umirovljen je u činu pukovnika. Imao je vodeću ulogu ili je djelovao kao stručnjak u različitim projektnim i stručnim timovima koji su bili zaduženi za izradu strateških dokumenata u području obrane i sigurnosti u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Autor je članaka i radova o obrani, obrambenoj politici i obrambenoj diplomaciji, upravljanju obrambenim resursima i upravljanju projektima. Kao znanstvenik bio je redoviti predavač u Školi za obrambenu diplomaciju Hrvatskog vojnog učilišta, član je nekoliko regionalnih foruma za suradnju na području sigurnosti i obrane i čest gost na konferencijama i seminarima u RACVIAC-u u ulozi sudionika ili predavača. Član je raznih međunarodnih mreža i udruga alumnija - Harvard Kennedy School of Government, Marshall Center (MC), Geneva Center for Security Policy (GCSP).